

Foranstaltninger til fremme af god orden i grundskolen – den juridiske ramme

**Høring om chikane, trusler om vold og fysisk vold i grundskolen,
Børne og Undervisningsudvalget, Folketinget, Landstingssalen den 27. oktober 2021.**

Jørn Vestergaard,
professor emeritus i strafferet,
Det Juridiske Fakultet,
København Universitet

1. For at imødegå de problemer, som er emnet for høringen, kan det i nogle tilfælde være nødvendigt at sætte særlige grænser for den enkelte elevs udfoldelsesmuligheder. Som værn om retssikkerheden for de 660.000 elever og de 60.000 lærere og pædagoger i grundskolen kræver sådanne indgreb en mere eller mindre klar hjemmel, dvs. et lovgrundlag.

Afgrænsningen af de tilladelige foranstaltninger må fornuftigvis ske med udgangspunkt i de efterhånden relativt ambitiøse formål, som er angivet i lovgivningen,¹ og som selvsagt forudsætter en vis orden og disciplin.

Reglerne om orden og samvær afspejler, at der står en forgrenet flerhed af handle- og sanktionsmuligheder til rådighed. De er samtidig udtryk for, at der ikke er nogen særlig eller udvidet adgang til anvendelse af fysisk magt over for eleverne.

2. På folkeskolens område har ministeren i en bekendtgørelse fastsat almindelige regler om *fremme af god orden*.² Inden for denne ramme fastsætter den lokale skolebestyrelse ordensregler og værdiregelsæt for den enkelte skole.³

Problemer med hensyn til god opførsel skal så vidt muligt løses gennem oplysning og dialog.⁴

Over for en elev, der trods forudgående samtale, påtale eller advarsel m.v. ikke overholder skolens ordensregler, værdiregelsæt eller i øvrigt almindelige normer for god opførsel, kan skolens leder bringe

¹ Se nærmere folkeskolelovens § 1.

² Bekendtgørelse om fremme af god orden i folkeskolen, bkg. 1951 af 11. december 2020. Bekendtgørelsen er udstedt med hjemmel i folkeskolelovens § 52. Den fastsætter de øvre rammer for foranstaltninger, der kan iværksættes over for elever, der overtræder skolens ordensregler. Skolebestyrelsen fastsætter skolens ordensregler og værdiregelsæt og kan tillige fastsætte principper for anvendelse af foranstaltninger over for elever, der ikke overholder ordensreglerne, værdiregelsættet eller i øvrigt almindelige normer for god opførsel, herunder anvendelse af foranstaltninger i anledning af elevadfærd, der er udvist uden for skolen, hvis adfærd har haft en direkte indflydelse på god orden i skolen. Beslutning om iværksættelse af foranstaltninger over for en elev træffes af skolens leder. Se i det hele bekendtgørelsens § 1 og § 3.

³ Se folkeskolelovens § 44, stk. 4.

⁴ Se nærmere bekendtgørelsen om fremme af god orden § 2.

de i bekendtgørelsen angivne *foranstaltninger* i anvendelse, hvis det er nødvendigt under hensyn til eleven selv eller undervisningen af klassen eller holdet:⁵

- *Eftersidning* i op til 1 time.
- *Overførsel* af eleven til anden undervisning på skolen i enkelte timer eller resten af skoledagen.
- Omgående *udelukkelse* af eleven *for resten af skoledagen*.
- *Udelukkelse* fra undervisningen i op til 10 skoledage.
- *Overflytning* til en *parallelklasse* på samme afdeling ved samme skole.
- *Overflytning* til en klasse på tilsvarende klassetrin på *en anden afdeling ved samme skole*.
- *Overflytning* til en klasse på tilsvarende klassetrin på *en anden skole i kommunen*.
- *Udskrivning* af eleven på 10. klassetrin.

Vurderer skolen, at overførsel til anden undervisning på skolen eller eftersidning ikke er egnede foranstaltninger, kan skolen gennemføre *aftalt hjemsendelse* af eleven for resten af skoledagen.⁶

Iværksættelse af en foranstaltning forudsætter en konkret og individuel vurdering.⁷

Hvis mindre kan gøre det, gælder ”det mindste middels princip”.

Bekendtgørelsen fastsætter ”de øvre rammer”.⁸

3. Om fysisk magtanvendelse indeholder bekendtgørelsen en særlig bestemmelse.⁹ I denne fastslås det, at *legemlig afstraffelse* og *nedværdigende behandling* ikke er tilladt. Men *magt* »i nødvendigt omfang« kan anvendes for at afværge, at elever øver vold mod sig selv eller andre eller ødelægger eller beskadiger ting. I sådanne tilfælde kan eleven af underviseren omgående *udelukkes fra klassen*, hvis dette er nødvendigt for at fortsætte undervisningen på en tilfredsstillende måde.¹⁰

Det fremhæves i bekendtgørelsen, at lovgivningens almindelige regler om *nødværge*, *nødret* og *lovlig retshåndhævelse* gælder.¹¹ Modsætningsvis kan det fastslås, at der ikke er nogen særlig eller udvidet adgang til fysisk magtanvendelse på skoleområdet! Der gælder i princippet det samme om magtanvendelse som ude i samfundet.

Det må imidlertid antages, at visse former for fysisk ”guidning” er tilladt i tilfælde af en elevs åbenbart generende eller chikanøse adfærd.

Efter omstændighederne kan det eksempelvis være tilladt at føre en elev med et løst greb om håndleddet. Hvis eleven gør aktiv modstand, skal den fysiske kontakt dog ophøre, medmindre der i

⁵ Se herom bekendtgørelsens §§ 5 og 6.

⁶ Se nærmere bekendtgørelsens § 5.

⁷ Se nærmere bekendtgørelsens § 8.

⁸ Jf. bekendtgørelsens § 4, stk. 2.

⁹ Se bekendtgørelsens § 17.

¹⁰ Se herom bekendtgørelsens § 9.

¹¹ Se bekendtgørelsens § 17, 1. pkt.

den konkrete situation er opstået eller kan opstå en sådan fare, at der er behov for at afværge denne ved fortsat fastholdelse eller egentlig fysisk magtanvendelse.

Dette står der ikke noget om i loven. Men ifølge lovgivningen er der almindelig undervisningspligt. For at kunne opfylde skolens formål er skolen og den enkelte lærer beføjet til at stille rimelige og sagligt begrundede krav til den enkelte elevs opførsel og deltagelse i undervisningen.

I skoletiden træder skolen som institution og den enkelte lærer så at sige i forældrenes sted og har beføjelse til at sørge for almindelig god husorden og ordentligt omgangstone. I alle mulige typer af institutioner, hvor folk er nødt til at tage hensyn til hinanden under et udefra anordnet samvær, følger dette af almindelige retsgrundsætninger og af det, som jurister kalder ”forholdets natur”, dvs. almindelig sund fornuft.

Så udgangspunktet er, at skolen og dens medarbejdere i skolens dagligdag er beføjet til i en vis udstrækning at udøve samme form for myndighed, som i sammenlignelige situationer ville tilkomme forældrene. Der findes med andre ord et lidt ubestemt område, der tillader den, der har ansvar for et barns opførsel inden for en given ramme, at varetage omsorgen for barnet gennem en vis fysisk kontakt. Sådanne beføjelser udspringer nærmest af det, der af jurister betegnes som ”anstaltsforholdet”.

4. For nogle år siden blev der på det sociale område indført en lov om voksenansvar. Formålet var at beskytte anbragte børn og unge mod overgreb og at forebygge unødvendig magtanvendelse og andre indgreb i de anbragtes selvbestemmelsesret samt at værne om deres retssikkerhed. Loven indeholder bl.a. udtrykkelige bestemmelser om fysisk guidning, om afværgehjælp og om fysisk magtanvendelse. Afværgehjælp indebærer, at barnet i tilfælde af tingsødelæggelse kortvarigt fastholdes eller føres væk. Desuden er der regler om registrering og indberetning af afværgehjælp og fysisk magtanvendelse, men ikke af guidning, der ikke er defineret som magtanvendelse.

Det er kun i lukkede døgninstitutioner, at fysisk magtanvendelse til håndhævelse af regler i en *husorden* er tilladt, og kun hvis magtanvendelse anses for nødvendigt. Ellers forudsætter fysisk magtanvendelse, at barnets adfærd udgør en fare.

Det kan vel betragtes som en selvfølge, at der på skoleområdet ikke kan argumenteres for at give adgang til magtanvendelse i videre omfang end på anbringelsesområdet – snarere tværtimod! Så i det væsentlige har bekendtgørelsen om fremme af god orden fat i det rigtige.

Det kunne imidlertid være en overvejelse værd, om ikke der i bekendtgørelsen om fremme af god orden med fordel kunne indføres en udtrykkelig hjemmel til anvendelse af fysisk guidning i tilfælde, der ikke nødvendiggør fastholdelse eller fysisk magtanvendelse.

I tilknytning til den bekendtgørelse, der ledsager voksenansvarsloven, er der udsendt en udførlig og oplysende vejledning, som på udmærket vis bidrager til at skabe klarhed over, hvornår de forskellige slags foranstaltninger er tilladelige. Med en lignende vejledning på skoleområdet ville der kunne gives nærmere anvisninger på, hvordan personalet kan forholde sig i forskellige typer af mere eller mindre tilspidsede situationer.

5. Lærere og pædagoger er med rette ængstelige for firing og retsforfølgning, hvis elever påstår at være blevet udsat for vold. Det kan være svært at afvise sådanne påstande, hvis der ikke har været andre voksne til stede. Det er imidlertid et spørgsmål, om fysisk berøring altid skal undlades, uanset om foranstaltningen er afpasset efter den givne situation og kun bringes i anvendelse, hvis der er proportionalitet mellem mål og midler.

Med et opdateret regelgrundlag vil der kunne sættes gode rammer om adgangen til at anvende de forskellige typer af foranstaltninger til fremme af god orden. Inden for de generelle rammer kan den enkelte skolebestyrelse også fremover fastsætte ordensregler og værdiregelsæt for den enkelte skole.

Den praksis, som man allerede følger i nogle kommuner med hensyn til registrering og indberetning, kan være en god rettesnor for udvikling af transparens og retningslinjer. Imidlertid er der gode grunde til at fastsætte generelle regler herom, sådan som man kender det på det sociale område. Derved vil den faglige bevidsthed om god praksis på området kunne understøttes både lokalt og med et bredere sigte.

Kurser om både regelgrundlaget og god konflikthåndtering uden magtanvendelse kan også anbefales.

6. Flere enkeltheder om grundtrækkene i retstilstanden kan findes i min artikel i et temanummer af tidsskriftet *Unge Pædagoger* 3/2014: "Magtanvendelse i folkeskolen – den juridiske ramme".

Jørn Vestergaard